

Warszawa, 30-04-2025 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.602.1.2023.DB

Pan

Paweł Sygut

**Dyrektor Generalny TVP S.A. w
likwidacji**

rzecznik@tvp.pl

Szanowny Panie Dyrektorze,

Rzecznik Praw Obywatelskich, wykonujący również zadania organu monitorującego wdrażanie postanowień Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych¹ kontynuuje działania na rzecz **zwiększenia dostępności procesu wyborczego dla wyborców ze szczególnymi potrzebami**. W związku z tym, z uwagi na opublikowanie informacji, że 12 maja 2025 r. planowane jest zorganizowanie przez Telewizję Polską S.A. w likwidacji debaty wszystkich kandydatów w wyborach na Prezydenta RP², pragnę zwrócić się z uprzejmą prośbą o podjęcie działań mających na celu zapewnienia jak największej dostępności wspomnianego wydarzenia – w szczególności dla wyborców z niepełnosprawnością słuchu, którzy mierzą się z licznymi barierami w odbiorze tego rodzaju audycji.

¹ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1169, ze zm.); dalej „Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnościami” lub „Konwencja”.

² Zob. <https://www.tvp.info/86203342/oswiadczenie-telewizji-polskiej-16042025-w-sprawie-debaty-przedwyborczej-w-konskich-wybory-2025> [dostęp: 17 kwietnia 2025 r.].

Chciałbym podkreślić, że dostępność wyborów dla osób z niepełnosprawnościami jest od wielu lat przedmiotem działań Rzecznika Praw Obywatelskich³. Niemniej, jak wynika z wniosków kierowanych do Rzecznika, informacje prezentowane w mediach niejednokrotnie pozostają niedostępne dla osób ze szczególnymi potrzebami, co w konsekwencji przekłada się na ograniczone możliwości wyrobienia opinii o kandydatach i podjęcia świadomej decyzji, na którą z osób kandydujących zagłosować. Szczególnym wyzwaniem jest zaś zapewnienie dostępności procesu wyborczego osobom g/Głuchym. Stąd też duża rola debat, które niejednokrotnie stanowią dla osób g/Głuchych i słabosłyszących jedno z głównych źródeł wiedzy o sylwetkach i programach kandydatów. Informacje tego rodzaju z trudnością uzyskują z innych źródeł, gdyż – co do zasady – materiały komitetów wyborczych nie są dostosowywane do szczególnych potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na dotychczas zorganizowane przez poszczególne komitety wyborcze debaty kandydatów w wyborach na Prezydenta RP (m.in. debaty, które odbyły się 11 kwietnia 2025 r. w Końskich) – wedle najlepszej wiedzy Rzecznika nie zapewniały one satysfakcjonującego poziomu dostępności dla wyborców g/Głuchych i słabosłyszących.

Tymczasem, zgodnie z Konstytucją RP, nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny (art. 32 ust. 2), a Konwencja nakazuje podjąć wszelkie niezbędne środki, aby zapewnić osobom z niepełnosprawnościami możliwość poszukiwania i pozyskiwania informacji na zasadzie równości z innymi osobami, m.in. poprzez dostarczanie informacji przeznaczonych dla ogółu społeczeństwa, w dostępnych dla nich formach i technologiach, odpowiednio do różnych rodzajów niepełnosprawności, na czas i bez dodatkowych kosztów.

Z kolei zgodnie z art. 21 ust. 1a pkt 10 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1722), jednym z zadań telewizji publicznej, wynikającym z realizacji jej misji, jest zapewnianie dostępności programów lub ich

³ Zob. m.in. wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z 1 września 2023 r. (znak: XI.602.1.2023.DB), dostępne w wersji elektronicznej pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wybory-dostepnosc-glusi-pkw-krrit-odpowiedz-kolejna> [dostęp: 23 kwietnia 2025 r.]; wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Szefa Krajowego Biura Wyborczego z 5 marca 2025 r. (znak: VII.602.90.2024.KNK/XI.602.1.2023.DB), dostępne w wersji elektronicznej pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wybory-ozn-wieksza-dostepnosc-kbw> [dostęp: 23 kwietnia 2025 r.].

części i innych usług dla osób z niepełnosprawnościami wzroku oraz osób z niepełnosprawnościami słuchu. Z art. 21 ust. 2 pkt 5a tej ustawy wynika natomiast, że programy i inne usługi telewizji publicznej powinny sprzyjać integracji społecznej, w tym przeciwdziałać wykluczeniu społecznemu.

W związku z tym pragnę zwrócić uwagę Pana Dyrektora na kwestie, które zgodnie z postulatami środowiska osób g/Głuchych mogłyby pozytywnie wpłynąć na dostępność informacyjno-komunikacyjną zbliżającej się debaty.

Podstawowym udogodnieniem zwiększającym dostępność informacyjno-komunikacyjną jest **opatrzenie wydarzenia tłumaczeniem na język migowy**.

Doceniając w pełni dotychczasowe działania w tym zakresie, pragnę zwrócić uwagę na jeden z postulatów wskazanych przez środowisko osób g/Głuchych w trakcie debaty „Wybory dostępne dla wszystkich(?)” zorganizowanej przez Rzecznika Praw Obywatelskich 29 marca 2023 r.⁴, tj. aby oprócz opatrywania transmisji tłumaczeniem na Polski Język Migowy w miarę możliwości **zapewniać obecność tłumacza bezpośrednio na wydarzeniu**. Rozwiązaniem rekomendowanym przez środowisko osób z niepełnosprawnościami jest także zachęcanie komitetów wyborczych, by każdy z uczestników udawał się na debatę z osobistym tłumaczem – dzięki temu podczas dynamicznej dyskusji możliwe będzie zrozumienie, od kogo pochodzi dana wypowiedź.

Pragnę również zwrócić uwagę na zjawisko tzw. fikcyjnej dostępności. Mamy z nią do czynienia w sytuacji, w której osobom z niepełnosprawnościami udostępniane są udogodnienia, jednak ich forma skutkuje tym, że poziom dostępności w praktyce się nie zwiększa. Innymi słowy – tłumaczenie na język migowy będzie spełniać swój podstawowy cel, jakim jest dotarcie ze zrozumiałą informacją do osoby g/Głuchej, wyłącznie jeśli będzie przeprowadzone we właściwy sposób. **Postać tłumacza kadrowana od pasa w górę nie powinna być mniejsza niż 1/8 wielkości ekranu**⁵. Jeśli postać tłumacza jest mniejsza, odbiór treści jest utrudniony, a dla osób starszych i

⁴ Zapis debaty dostępny pod adresem:

<https://www.youtube.com/watch?v=yok43AUscug&t=15261s> [dostęp: 17 kwietnia 2025 r.].

⁵ Kwestia ta była poruszona m.in. w wystąpieniu Rzecznika Praw Obywatelskich do przewodniczącego KRRiT z 10 lutego 2021 r.; dostęp pod adresem:

<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/dlaczego-sylwetka-tlumacza-PJM-na-ekranie-jest-wazna-rpo-ponownie-ws-gluchych> [dostęp: 17 kwietnia 2025 r.].

słabowidzących praktycznie niemożliwy. Należy również zwrócić uwagę, by wizerunek tłumacza nie był zakrywany przez tzw. paski informacyjne.

Apeluję również o wprowadzenie tłumaczeń zgodnie ze światowymi standardami, tj. w formie **zespołowej pracy tłumaczy**, w której każdy dokonuje translacji nie dłużej niż przez 15-20 minut spotkania – należy pamiętać, że wraz z upływem czasu jakość tłumaczenia spada ze względu na wzrastające zmęczenie osoby tłumaczącej.

Domyślnym językiem tłumaczenia powinien być Polski Język Migowy (PJM). Warto podkreślić, że Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, na podstawie badań z 2019 r. przygotował publikację pt. „Wytyczne na czas kryzysu w sprawie sposobu realizacji i jakości tłumaczeń na język migowy w utworach audiowizualnych”⁶, która w syntetyczny sposób przedstawia charakterystykę wysokiej jakości tłumaczenia na język migowy. Wśród sformułowanych zaleceń wskazano, że podczas konferencji prasowych i wydarzeń na żywo tłumacz języka migowego powinien stać obok przemawiającego. Nadawcy wykorzystujący transmisję lub nagranie nie powinni usuwać tłumacza języka migowego. Zalecenie to może być również wykorzystane przy planowaniu debat pomiędzy kandydatami.

Nie bez znaczenia dla jakości tłumaczenia jest również **poziom znajomości języka migowego reprezentowany przez tłumacza**. Należy bowiem zauważyć, że w obecnym systemie rejestracji tłumaczy, polegającym na wpisie do rejestrów prowadzonych przez wojewodów⁷, w żaden sposób nie weryfikuje się poziomu znajomości deklarowanego języka, ani nie wskazuje się zakresu specjalizacji (np. w zakresie prawa, psychologii, zdrowia). Mając na uwadze skutecznie dotarcie z dostępną informacją do grupy wyborców g/Głuchych i słabosłyszących kluczowe jest, by poziom znajomości Polskiego Języka Migowego był na tyle wysoki, aby nie było wątpliwości co do jakości tłumaczenia.

W dyskusji nad jak najszerszą dostępnością informacji dotyczących wyborów dla osób g/Głuchych nie można pominąć kwestii konieczności uwzględnienia zróżnicowania tej grupy. Wśród słabosłyszących i g/Głuchych są bowiem zarówno osoby, które posługują się językiem migowym (głównie Polskim Językiem Migowym), ale również takie, które

⁶ Dostęp pod adresem: <https://www.pzg.org.pl/2020/03/wytyczne-na-czas-kryzysu-w-sprawie-sposobu-realizacji-i-jakosci-tlumaczen-na-jezyk-migowy/> [dostęp: 17 kwietnia 2025 r.].

⁷ Zob. art. 15 ust. 2 ustawy z 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym (Dz.U. z 2023 r. poz. 20, t.j.).

go nie znają. Jednocześnie dla niektórych osób z niepełnosprawnością słuchu język polski jest w pewnym stopniu znany, ale istnieje również grupa, dla której jest to język całkowicie obcy. Nie każdy g/Głuchy porozumiewa się w pisany języku polskim, jak i nie każdy zna Polski Język Migowy. W związku z powyższym, **tłumaczenie na język migowy oraz napisy stanowią rozwiązania kierowane do dwóch różnych grup adresatów i nie można stosować ich zamiennie**. Innymi słowy, tłumaczenie na PJM nie jest alternatywą dla napisów i na odwrót. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji zaadresowała tę kwestię w swoim stanowisku z 30 marca 2021 r. w sprawie jakości i sposobu realizacji tłumaczenia na język migowy w utworach audiowizualnych, gdzie podkreślono, że: „napisy dla niesłyszących nie stanowią zatem alternatywnego rozwiązania wobec tłumaczenia na język migowy”⁸. W związku z tym należy zadbać, by transmisja debaty została opatrzona zarówno tłumaczeniem na język migowy, jak i napisami.

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz.1264, ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o analizę przedstawionych wyżej kwestii i ich uwzględnienie w działaniach mających na celu zapewnienie dostępności debaty kandydatów biorących udział w wyborach na Prezydenta RP oraz poinformowanie mnie o wdrożonych rozwiązaniach. Będę ponadto zobowiązany za rozważenie opatrzenia retransmisji debaty w udogodnienia w postaci napisów rozszerzonych i tłumaczenia na Polski Język Migowy i udostępnienia jej w serwisie internetowym prowadzonym przez Telewizję Polską (VOD TVP).

Żywię nadzieję, że uwzględnienie wskazanych wyżej zagadnień poprawi dostępność procesu wyborczego dla osób ze szczególnymi potrzebami i pozwoli im na realizację ich praw wyborczych w możliwie najpełniejszym zakresie.

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek

⁸ Stanowisko KRRiT z 30 marca 2021 r. w sprawie jakości i sposobu realizacji tłumaczenia na język migowy w utworach audiowizualnych, dostępne pod adresem: <https://www.gov.pl/web/krrit/stanowisko-krrit-z-dnia-30-marca-2021-r-w-sprawie-jakosci-i-sposobu-realizacji-tlumaczenia-na-jezyk-migowy-w-utworach-audiowizualnych> [dostęp: 17 kwietnia 2025 r.].

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

- 1) **Pan Łukasz Krasoń**
Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych
- 2) **Pan Maciej Świrski**
Przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji
- 3) **Pani Iwona Kozłowska**
Przewodnicząca Parlamentarnego Zespołu ds. Osób Głuchych i z Niedosłuchem
- 4) **Pani Maja Nowak**
Przewodnicząca Parlamentarnego Zespołu ds. osób z niepełnosprawnościami